

JAVNI TERETI HRVATSKIH SELJAKA U RAZDOBLJU SELJAČKE BUNE

I v a n K a m p u š, Zagreb

U svom razmatranju »O javnim teretima seljaka u vrijeme seljačke bune govorit ću o kraljevskoj diki, komorskoj dobiti, dimnici i javnim radovima u vremenskom razdoblju od 1565. do 1573, to jest od poraza banske vojske pod Susjedom u kojem su odlučujuću ulogu odigrali kmetovi susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva¹ pa do poraza ustaničkih seljačkih odreda u 1573. godini

Sva seljačka javna podavanja i tereti određivali su se i ubirali na osnovu popisa dike ili registra svih posjednika i broja njihovih fumusa (dimova) u Zagrebačkoj, Križevačkoj i Varaždinskoj županiji. U određivanju kraljevskog poreza Hrvatska i Slavonija nastojale su zadržati svoje povlastice: naime Hrvatska je bila od njega oslobođena, a Slavonija je dozvoljavala samo polovinu ratnog poreza raspisanog u Ugarskoj. Nakon što je Hrvatski sabor dozvolio daću (taxa, contributio, dica, subsidium) kralj je imenovao poreznike² koji su morali biti posjednici u županiji u kojoj su popisivali i ubirali porez. Uz pomoć plemićkih sudaca i plemićkih prisežnika dikatori su popisivali dimove za svaku županiju napose a zatim su oni ili exactori ubirali raspisani porez. Štoviše popise i račune o ubranom porezu dikatori ili exactori nosili su na pregled i definitivni obračun Ugarskoj komori u Požun. Komora se brinula da se popisivanje obavi na vrijeme i savjesno, pazila da se dikatori drže primljenih uputstava, tražila naknadne preglede u slučaju kad je popisivanje bilo nepažljivo obavljeno, obraćala se na bana za brahijalnu pomoć kod ubiranja novca i o svemu obavještavala vladara i postupala prema njegovim nalogima.

U županijskom registru bili su iskazani svi posjednici i broj njihovih fumusa. Budući da je fumus kao porezna jedinica bio osnovica od koje se u Slavoniji plaćala dika, komorska daća, dimnica i određivala javna tlaka, potrebno je razmotriti sadržaj dima u drugoj polovini XVI stoljeća.

Objašnjavajući prelaz na novi način ubiranja dike po kućama po kojem se od 1598. ubirala dika po Slavoniji Vj. Klaić ovako opisuje ranije razrezivanje te daće: »Do sada se ta daća rasporezivala po dimovima ili ognjištima na kmetskim selištima ili po vratima (porta) kroz koja se je u ta selišta ulazilo i vozilo: ali budući da su na kmetskim selištima uz glavnu kuću u kojoj je bilo

¹ J. A d a m č e k, Seljačka buna 1573, Zagreb 1968, 81.

² Vj. Klaić, Povjest Hrvata, Zagreb s. a., 48, Historija naroda Jugoslavije, Zagreb 1959, 423.

ognjište s dimnjakom, stajale i druge kuće bez ognjišta i dimnjaka u kojima su pojedini oženjeni parovi stanovali, određeno bi, da se odsad popišu i u registre unesu sve kuće za stanovanje bez izuzetka, a ne samo kuće s ognjištima ili dimnjacima«. ³ Dakle, po definiciji Vj. Klaića, fumus je kuća s ognjištem i dimnjakom za razliku od nove porezne jedinice »domusa« koja ognjišta nije imala.

Iako je Z. Herkov upozorio da je dim »istovjetan s kmetskim selištem a to vrijedi i za cijelo 16. stoljeće« ⁴ njegovo mišljenje nije prihvaćano u drugoj knjizi Historije naroda Jugoslavije, gdje sadržaj dima nije definiran. ⁵ Zbog toga je godine 1966. u svojoj raspravi »Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune god. 1573. J. Adamček mogao konstatirati da »sadržaj dima kao osnove porezne jedinice još uvijek nije objašnjen...«. ⁶

Budući da se u Mađarskoj porez određivao po portama, a Hrvatski sabor dopuštao je u Slavoniji ubiranje dike po fumusima, i to u pravilu polovinu odobrenog iznosa na Ugarskom saboru, to je i radi jedinstvenog poreznog sistema koji je primjenjivan na teritoriju Mađarske i Slavonije pri raspisivanju, ubiranju i obračunu kraljevskog poreza, porezna jedinica u Slavoniji (fumus) morala po sadržaju odgovarati onoj u Mađarskoj ili je u protivnom trebalo na saboru definirati razlike između tih poreznih jedinica. ⁷ Međutim u drugoj polovini XVI st. razlika između navedenih poreznih jedinica nije bilo. Porezne popise kako one iz Mađarske tako i one iz Slavonije kontrolirala je Ugarska komora. I instrukcije o popisivanju i ubiranju dike koje su izdavane dikatorima i popisivačima u Slavoniji nisu se razlikovale od uputa za dikatore u Mađarskoj. Zbog toga se od 60-tih godina XVI st. u popisima ističe da je konumeracija izvršena po portama ⁸ iako se i dalje u poreznim popisima iskazuju

³ Vj. Klaić, Povjest, 50.

⁴ Z. Herkov, Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske I, 1956, 337.

⁵ Historija, 424.

⁶ J. Adamček, Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune 1573, *Historijski zbornik XIX—XX*, 170.

⁷ Herkov misli da Sabor »pod pritiskom kadšto odstupa od naziva dim označujući poreznu jedinicu s 'porta'« (Z. Herkov, Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske II, 1956, 276). Međutim Saboru je u interesu da pokaže da je hrvatski »fumus« po sadržaju potpuno odgovarajuća jedinica mađarskoj porti, jer u protivnom Slavonija ne bi mogla iskoristiti povlasticu o plaćanju polovine onog iznosa koji je odobren na Ugarskom saboru.

⁸ *Arhiv Hrvatske*, *Conscriptiones dicarum I*, fol. 119—125; isto i za Križevačku županiju (AH, CDI, 143—145); isto i za Varaždinsku županiju (Mađarski državni arhiv u Budimpešti, *Conscriptiones portarum XLVII*, 559—574 — dalje MDAB). U naslovu varaždinskog popisa je upisano da je broj porta popisao Stjepan Drenoczy, a sam popis završava: »Summa huius comitatus Warasdiensis pro anno 1570. facit fumos 1220 ½« (na i. mj.). Međutim, ukupni broj dimova iznosi 1221 fumus što potvrđuje zbroj svih upisanih fumusa u registru kao i dikatorov obračun podnesen Ugarskoj komori.

»Defectus regesti connumerationis comitatus Zagrabienensis de anno 1570. respectu connumerationis anni 1567.« iskazuje kao poreznu jedinicu porte a samo na jednom mjestu fumuse a i njih u zbroju na kraju stranice kao porte (AH, CDI, 136—138).

U spisku zaključaka Sabora od 8. IV 1565. na prvom se mjestu spominje popis porta (F. Šišić, *Hrvatski saborski spisi III*, Zagreb 1916, 116 — dalje HSS), a u pismu Ugarske komore upućenom 22. VI 1568. banu Jurju Draškoviću spominje se

dimovi. Tako je na primjer na glavi popisa iz 1570. koji je sastavio kraljevski dikator Ladislav Imprych upisao: »Facta est connumeratio portarum...«^{8*} U njemu je dikator sve porezne jedinice iskazao u fumusima i završio popis iskazivanjem ukupnog iznosa u portama.⁹ U brojnim obračunima dikatora koje su oni podnosili na odobrenje i reviziju Ugarskoj komori također je isticano da je fumus ista porezna jedinica kao i porta. Dikator Ivan Petričević de Mykethincz piše u svom obračunu o diki u Zagrebačkoj županiji za godinu 1567. da je iznosila »portas seu fumos 2.318«.¹⁰ Obračun dikatora L. Imprycha i exactora M. Wrnoczyja iz Zagrebačke županije za god. 1569. govori o dimovima ili portama,¹¹ račun M. Wrnoczyja iz iste godine za Križevačku i Varaždinsku županiju iskazuju porte,¹² a slični njegovi računi iz god. 1570,¹³ 1572.¹⁴ i 1573.¹⁵ fumuse ili porte.

Dok se od godine 1342. po odredbi Karla Roberta pod portom smatraju svaka vrata kroz koja mogu proći kola natovarena sijenom ili žitom, Matija Korvin određuje godine 1467. da se pod portom podrazumijeva jedno kmetsko selište.¹⁶ a tako je porta definirana i god. 1507.¹⁷ I u drugoj polovini XVI stoljeća porta također znači sesiju. Obavještavajući staleže Slavonije o zaključku Sabora u Požunu iz 1566. da se »de singulis portis seu integris colonorum sessionibus in omnium ordinum et statuum regni nostri Hungariae fidelium bonis ad presentem annum duo floreni (...) cameram administrarentur« kralj traži od staleža da od Komore određenim dikatorima dozvole ubiranje na svojim posjedima i da im u dva navrata isplate polovinu odobrenog subsidija.¹⁸ Sličan nalog šalje Maksimilijan Hrvatsko-slavonskom saboru i obavještava ga da je Požunski sabor odredio novi porez od porta ili sesija, da je odobren porez za obranu i traži da se Sabor što prije sastane i odredi konumeraciju koju će provesti dikator zajedno s plemićkim prisežnikom i plemićkim sucem za svaku županiju.¹⁹ Da se popisivanje u Slavoniji obavljalo po posjedima očito govore i sami porezni registri. Iz popisa Zagrebačke županije za godinu 1568. saznajemo da je on sastavljen »computatis sessionibus integris, mediis, quartariisque et sextariis«. U tom je popisu navedeno da u selu Pobrežju udovica

porta (F. Šišić, Hrvatski saborski spisi III, Zagreb 1916, 116 — dalje HSS), a u pismu Ugarske komore upućenom 22. VI 1568. banu Jurju Draškoviću spominje se porta kao porezna jedinica u Slavoniji (HSS, 116).

^{8*} AH, CD I, 119—125.

⁹ Summa portarum totius connumerationis facit portas 2145 ½ (n. dj., 125).

¹⁰ Varosí és kamarai iratok, Fol. lat. 1072.

¹¹ MDAB, CP Fasc. 5, 673—675.

¹² N. dj., 676—678.

¹³ N. dj., br. 22 vidi i br. 17.

¹⁴ MDAB, Varosí, Fol. lat. 1072.

¹⁵ Na i mj.

¹⁶ Herkov, Grada II, 276.

¹⁷ Dekret VI, članak 3 p. 5 Vladislava II (Corpus juris hungarici I, Tyrnaviae 1751, 323).

¹⁸ HSS III, 141.

¹⁹ HSS III, 268. Kralj piše: »Iniungimus vobis praeterea, ut iurato nobili, per vos dicatori adhibendo, serio committatis, ut et ipse super portarum connumeratione per dicatorem se presente facta regestum peculiare conficiat et vobis fideliter conscriptum exhibeat, cuius exemplar autenticum sigillo istius comitatus munitum ad praedictam cameram nostram Hungaricam transmittatis (HSS III, 269). Vidi, također, nalog kralja Maksimilijana od 23. II 1570. upućen banima radi nove konumeracije

Laurencija postolara ima dva pusta kvartala ili $\frac{1}{2}$ fumusa.²⁰ O fumusu kao potpunju sesiji govori također i popis iz 1573. Prema spomenutom registru Toma Hoyssych sa sestrama podijelio je za plemićke kurije »sessiones integre sive fumi septem«.²¹

Konumeracija sesija bio je naporan posao, jer je trebalo obići svako selo i za svakog posjednika utvrditi koliko ima malih seljačkih posjeda i iskazati ih brojem fumusa. Možemo pretpostaviti, uzimajući u obzir poznate urbare, da su prevladavali oni seljaci koji su posjedovali kvartarij ili sekstarij jedne sesije.

U popisivanju i određivanju broja fumusa u pojedinom selu dikatoru nije mogao pomoći ni plemić prisežnik koji ga je pratio na tom putu nego je trebalo potražiti i pomoć seoskih sudaca. Za pružene usluge o veličini posjeda onih seljaka koji su živjeli u njihovim selima seoski su suci bili i sami oslobođeni plaćanja dike kako to pokazuju neki obračuni dikatora.²² Ugarska je komora dala dikatoru i posebne instrukcije o njegovu radu na terenu i tražila da porezni popis sastavi na osnovu obilaženja sela. Godine 1568. tuži se dikator u Zagrebačkoj županiji da su brojna sela bila opustošena od Turaka, Vlaha i kuge naročito »in processu fluvii Colapis« i da je zbog sigurnosti svoje i svoga druga poveo konjanike i pješake koje je na svoj trošak hranio. Samo popisivanje fumusa trajalo je od 22. veljače do 1. lipnja, a daljnja dva mjeseca i ubiranje poreznog novca. Dakako da je dikator za te napore zatražio u svom obračunu osim odobrene plaće još i dodatni iznos od 60 florena.²³

Iz poreznih popisa saznajemo iznos dike, broj posjednika, veličinu njihovih posjeda, sela i sudčija u kojima se ti posjedi nalaze, ali iz njih nažalost ne možemo zaključiti o broju seljaka i veličini njihovih posjeda od kojih se zapravo sastoje plemićki fumusi. Ali usporedbom broja fumusa to jest selišta koji su za pojedino vlastelinstvo upisani u poreznom registru sa selištima istog vlastelinstva iskazanim u urbarijalnim popisima mogli bismo, čini se, dobiti željeni uvid u veličinu i broj kmetских posjeda. Tako, na primjer, u popisu dike iz godine 1567. za vlastelinstvo Donja Stubica iskazano je 102 fumusa²⁴ a iz sesionalnog regesta donjostubičkog posjeda saznajemo da su 34 kmeta držala kvartalističko selište vjerojatno veličine 10 do 12 jutara, 98 kmetova polovicu takvog selišta, a 59 seljaka imalo je manje posjede kune (in kwnis residentes). Na tom imanju bilo je još 117 seljaka koji su držali 198 $\frac{1}{2}$ dieta extirpatura i 24 seljaka kod kojih veličina extirpatura nije poblizje označena. Dakako na čitavom donjostubičkom imanju nije bio ni jedan seljak koji je imao veći posjed od kvartalističkog selišta. Analizirajući spomenuti popis, Adamček tvrdi da je 80% kmetova imalo posjede manje od standardnog kvartalističkog selišta.²⁵ Prema tome na tom vlastelinstvu prevladavaju seljaci koji

(HSS III, 284), kraljev nalog banu od 25. III 1573. u kojem javlja da Varaždinska županija ne dopušta dikatoru M. Vrnoczyju popisivanje porta i traži od bana da silom slomi otpor (HSS III, 374).

²⁰ AH, CD I, 88—97.

²¹ N. dj., 148—151.

²² MDAB, CP, F. 5, 673—680; n. dj., br. 22.

²³ AH CD I, 98—99.

²⁴ AH CD I, 88—96.

²⁵ J. Adamček, Građa o susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu 1563—1574, *Arhivski vjesnik* VII—VIII, Zagreb 1964—65, 31—89; usporedi isti, *Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo*, 173.

imaju kvartarij ili sekstarij fumusa a čini se da su u porezni popis uneseni čak i oni kmetovi koji drže male parcele krčevina i da su iskazani u ukupnom broju fumusa donjostubičkog vlastelinstva.

Iznos dike po fumusu ili cijeloj sesiji iznosio je u Slavoniji za godinu 1566. i 1567. 100 denara;^{25a} za 1569. i 1570. 125 denara; za 1572. i 1573. 100 denara.²⁶ Godine 1568. i 1571. dika nije raspisivana. Prema tome, dakle, 1566, 1567, 1572. i 1573. seljaci su u dva navrata za sekstarij sesije platili 16,6 denara, za kvartarij 25 denara, a za polovinu sesije 50 denara. Godine 1569. iznos je bio povećan, jer je dika zajedno s komorskom dobiti po sekstariju iznosila 20,8 denara, za kvartarij 31,2 denara, a 64,4 denara za polovinu sesije ili fumusa.²⁷

Tek kad je Hrvatski sabor prihvatio zaključak zajedničkog sabora da umjesto fumusa obračuna kao poreznu jedinicu seljačku kuću i da porez ubire »de singulis domibus colonialibus et inquilinariis«, povećao se porezni teret za najsiromašnije kmetove.²⁸ Naime, god. 1598. trebalo je od kuće platiti 50 denara dike²⁹ a to je bilo osjetno povećanje za seljake s manjim parcelama zemljišta, a naročito su bili pogođeni inquilini. Oni ranije ili nisu plaćali diku ili su plaćali veoma male iznose, pa su od 1598. kao vlasnici kuća uvršteni u porezne platiše i teško opterećeni novim razrezom.

Još godine 1907. Vj. Klaić objavio je u to vrijeme najstariji poznati porezni popis svih imanja i posjednika u Zagrebačkoj, Križevačkoj i Varaždinskoj županiji iz godine 1543.³⁰ Kad je on kasnije analizirao podatke iz tog popisa, utvrdio je, uz ostalo, da je u čitavoj Slavoniji popisano 10 645 dimova koji su trebali platiti 5.322 1/2 forinti.³¹ Budući da taj je popis bio iskazan u forintama a ne u fumusima, Klaić je pogrešno pretpostavio da je dika iznosila 1/2 forinte po fumusu, pa je na taj način u svim županijama dobio povećani broj dimova. Međutim, na saboru u siječnju 1543. odobren je subsidij u iznosu od 2 forinte s tim da se porez ubire u dva navrata.³² U spomenutom popisu dike³³ svi su posjednici bili zaduženi s iznosom od 1 fl. po dimu, a samo manji broj dimova oporezovan je smanjenom dikom. Ta je porezna olakšica bila posebno istaknuta i štoviše u svakom takvom slučaju upisan je i broj dimova koji su trebali platiti

^{25a} God. 1566. Ugarska komora traži od Hrvatskog sabora da dopusti dikatorima ubiranje polovinu iznosa dike koji je odobren na Požunskom saboru (HSS III, 141). Na Saboru od 26. IX 1567. odobrena je dika u iznosu od 100 denara s time da se ubire u dva navrata (god. 1567. i 1568.; HSS III, 168).

²⁶ MDAB, Varosi, Fol. lat. 1072; MDAB CP Fasc. 5, 673—680; MDAB n. dj., br. 22 i br. 17. Na Saboru održanom 4. I 1570. odobrena je svota u iznosu od 2 1/2 forinte, i to 10 denara u ime komorske dobiti za 1568. a po 120 denara za 1569. i 1570. (dika i komorska dobit). Određeno je nadalje da se isti iznos ubire u dva navrata, i to 1570. i 1571. godine (HSS III, 274).

²⁷ MDAB n. dj., 187—190, 193—197.

²⁸ HSS IV, 376, Herkov, Građa II, 355.

²⁹ MDAB, CP, 877.

³⁰ Vj. Klaić, Popis ratne daće u Slavoniji godine 1543, VZA IX 1907, 74—94.

³¹ Klaić, Povjest, 48; taj Klaićev rezultat prihvaćen je i u Historiji naroda Jugoslavije II, Zagreb 1959, 424.

³² HSS II, Zagreb 1915, 310.

³³ Recenzirajući knjigu J. Bromleja »Krestjanskoe vostanie 1573 gode v Horvatii« N. Klaić je ispravno prigovorila Bromleju što je iz popisa dike iz g. 1543. udvostručenu sumu dike pretvorio u dimove (JIC 2, 1963, 68—82). Vidi o tome I. K a m p u š, Prilog poznavanju privrednog položaja zagrebačkog Gradeca u XVI st. na osnovu varoških računa prihoda i rashoda, Radovi FF Odsjeka za povijest 6, 1968, 15. bilj. 15.

samo $\frac{1}{2}$ forinte,³⁴ pa je u Zagrebačkoj županiji bilo 2.713 fumusa, u Križevačkoj 788 $\frac{1}{2}$ fumusa a u Varaždinskoj županiji 1.868 fumusa. Međutim, ako popis iz godine 1543. želimo usporediti s brojem dimova u slavonskim županijama od 60-tih godina nadalje, potrebno je da se u navedenom popisu ne iskazuju fumusi zagrebačkog Gradeca, Varaždina i Križevaca, jer oni nisu iskazani u tim kasnijim popisima. Prema takvom računu bilo bi godine 1543. u čitavoj Slavoniji ne 10.645 dimova nego samo 4.606 $\frac{1}{2}$ dima, u 1570. god. 3.654 dima, a u 1573. godini 3.931 $\frac{1}{2}$ dima ili potpunih sesija.

Broj dimova po županijama kretao se 1573. god. ovako:

Naziv županije	God. 1543.		God. 1570.		God. 1573.	
	Broj f.	Ukupno f.	Broj f.	Broj f.	Broj f.	Broj f.
Zagrebačka	2.364 + 350 Gradec	2.714	2.145 $\frac{1}{2}$		2.478 $\frac{1}{2}$	
Križevačka	674 $\frac{1}{2}$ + 114 Križevci	788 $\frac{1}{2}$	287 $\frac{1}{2}$		395	
Varaždinska	1.568 + 300 Varaždin	1.868	1.221		1.058 ³⁵	
UKUPNO	4.606 $\frac{1}{2}$	5.370 $\frac{1}{2}$	3.654		3.931 $\frac{1}{2}$	

Budući da sam u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti pronašao (zajedno s J. Adamčekom) popis Varaždinske županije iz 1570. godine, a popisi Zagrebačke i Križevačke nalaze se u Arhivu Hrvatske, moguće je na osnovu tih popisa prikazati posjedovne odnose u tadašnjoj Slavoniji. Godine 1570. bilo je u tim županijama 395 vlasnika plemića s 3.654 porezna fumusa ili sesija. Najmanji posjed od $\frac{1}{2}$ fumusa držalo je 90 posjednika ili 22,8% svih posjednika s ukupno 45 fumusa ili samo 1,3% svih fumusa. Posjed veličine 1 fumusa uživalo je 106 posjednika, 26,7% svih posjednika s ukupno 106 fumusa ili 2,9% svih fumusa. Što se veličina posjeda povećava, to je broj posjednika manji, a ukupni broj fumusa veći. Tako, na primjer, posjede veličine od 41 do 100 fumusa držalo je svega 9 posjednika s ukupnim brojem od 559 fumusa, a posjede preko 100 fumusa samo 6 posjednika s ukupno 1.911 $\frac{1}{2}$ fumusa. Ti najveći posjednici u Slavoniji bili su Zrinski sa 167 $\frac{1}{2}$ fumusa, zagrebački biskup s 235 fumusa, Franjo Tahy i vladar s 303 fumusa, Zagrebački kaptol s 334 fumusa, obitelj Allapy s 346 fumusa i nasljednici Erdedyja s 526 fumusa.³⁶ Tih 6 najvećih posjednika predstavlja samo 1,5% svih vlasnika, a u svojim rukama drže 52,3% svih fumusa. Nasuprot tome 83,8% svih vlasnika uživa posjede do 5 fumusa i drže samo 495 $\frac{1}{2}$ fumusa odnosno 13,6% ukupnog broja

³⁴ U popisu dike iz 1543. u kotaru Ivana Gerdaka upisan je posjed Chertwezc Zenth Pether s ovom napomenom »fortalicium in confinibus noviter erectum miserorum nobilium qui iuxta articulos regni eiusdem Sclavonie subsidium medij dumtaxat floreni sunt daturi fumi 25, qui in toto faciunt fl. 12 $\frac{1}{2}$ (AH CD I).

³⁵ Broj dimova u Varaždinskoj županiji poznat je iz obračuna dikatora i drugih izvora.

³⁶ Tablica I.

fumusa.³⁷ Daleko je iscrpniji i potpuniji popis dike iz 1573. godine. U njemu su pažljivo uneseni ne samo desertni dimovi nego i oni spaljeni i opljačkani. Doduše ti dimovi nisu iskazivani u ukupnom broju dimova županije, nego su samo ubilježeni u popis kao i oni koji su bili razdijeljeni, »pro curiis nobilitaribus« i također izostavljeni iz brojčanog iskaza. Nažalost iz 1573. godine sačuvan je samo registar za Zagrebačku i Križevačku a ne i za Varaždinsku županiju. Usporedba broja dimova iz 1573. sa brojem dimova u 1543. pokazuje da je broj dimova u Zagrebačkoj županiji porastao za 114¹/₂ fumusa, a da je broj u Križevačkoj pao za 279¹/₂ dima, u Varaždinskoj za 510 dimova, pa je, dakle, za trideset godina broj dimova u Križevačkoj županiji smanjen za 40⁰/_o, a u Varaždinskoj za oko 35⁰/_o. Prema popisu dikatora i exactora Mihajla Wrno-cyja iz 1573. u Zagrebačkoj županiji u kotaru Matije Raškaja (Stubica, Susjed, Medvedgrad, Vrapče, Markuševac itd.) bilo je 327¹/₂ spaljenih, desertnih, opljačkanih i siromašnih, a 741¹/₂ oporezovanih dimova, u kotaru Tome Mykwlycha (Bistra, Hrašćina, Hum, Turkovščina, Zelina itd.) bilo je 93¹/₂ napuštenih i siromašnih, a 153 oporezovanih dimova i u kotaru Blaža Pogledycha (Samobor, Okić, Klinčaseo, Ločilnica Demerje, Kurilovec, Mraclin, Lukovec, Lekenik itd.) bilo je 632 spaljena, opljačkana i pusta dima, a 1584 oporezovanih dimova. Poznato nam je, nadalje, da je u Pogledićevu kotaru bilo 55 pustih dimova »propter aquam«, 9 »propter confiniam«, 7 »propter metum hostilem«. Da zaključim, u Zagrebačkoj je županiji bilo dakle godine 1573. 2.478¹/₂ oporezo-vanih dimova, a 1.053 pusta, spaljena, opljačkana i osiromašena dima, a u Križevačkoj 395 oporezovanih i 277 pustih i osiromašenih dimova.³⁸ Slika rusti-kala Zagrebačke županije iskazana u brojevima pustih, spaljenih i opljačkanih dimova govori, dakako, na svoj način o posljedicama velike seljačke bune iz 1573. godine.

* * *

Osim dike seljaci su plaćali i komorsku dobit ali se ona obično ubirala s dikom. Na svom zasjedanju 4. I 1570. Hrvatski sabor odobrava u ime komorske dobiti 10 denara po potpunom selištu za godine 1568, 1569. i 1570. s time da se godine 1570. u dva navrata ubere po 125 denara.³⁹ Prema posebnom zaključku Sabora iz iste godine određeno je da će se u godinama kada dika ne bude odobrena ubirati od sesije 10 denara u ime komorske dobiti,⁴⁰ ali se u kasnijim odlukama Sabora prilikom odobravanja dike ne spominje komorska dobit.

Dok su dika i komorska dobit bili kraljevski porezi kojima je raspolagao vladar, a ubiranje i trošenje novca nadzirala Ugarska komora, dotle je za nami-renje domaćih potreba hrvatske kraljevine uveden novi porez dimnica ili »pe-cuniae fumales« koji se u Slavoniji ubire na osnovu poreznih popisa, i to od fumusa ili potpune sesije a u Prekokupskoj Hrvatskoj prema posebnim limita-cijama. Prve vijesti o toj daći nalazimo već početkom 16. stoljeća kad se dimnica

³⁷ Tablica II.

³⁸ Tablica III.

³⁹ HSS III, 274.

⁴⁰ Zaključak Sabora iz 1570. glasi: »Similiter et de lucro camerae singulis annis, quando dicam regiam cessare contingeret, a singulis integris fundis vel sessionibus singulos decem denarios soluendos« (HSS III, 275).

razrezivala i ubirala za namirenje putnog troška poslanicima koje je Sabor slao na kraljevski dvor.⁴¹ U drugoj polovini 16. stoljeća iz dimnice se namiruju različite potrebe kraljevine, plaćaju se putni troškovi poslanika koji idu na zajednički sabor, sudski prišežnici, neki troškovi oko utvrđivanja itd.

24. veljače 1568. Sabor je odredio dimnicu u iznosu od 10 denara po porti ili sesiji, a u županiji Križevačkoj 20 denara. Prekokupski krajevi morali su platiti dimnice 105 fl. 75 denara prema limitaciji iz 1567. Na Saboru održanom 20. VII 1569. u Zagrebu određena je dimnica u iznosu od 10 denara za Zagrebačku, Križevačku i Varaždinsku županiju.^{41a}

Nova dimnica odobrena je na Saboru od 4. I 1570. s tim da se 1570. i 1571. ubere od dima po 10 denara i preda kao poseban dar sinu grofa Nikole Salma. Od tog plaćanja bili su izuzeti posjedi Barbare Alapy, Mihajla Sekelja i Kristofora Bathynyja, jer njihovi predstavnici na saboru nisu prihvatili taj zaključak.⁴² Čini se, međutim, da taj novac nije uopće ubiran. No na istom Saboru za potrebe kraljevine određeno je po dimu 15 denara a za exactora te daće izabrani su Kristof Mykwylch i Mihajlo Wrnoczy.⁴³ U 1571. Sabor je u tri navrata odobravao ubiranje dimnice, i to u siječnju iste godine 19 denara od dima za Zagrebačku i Križevačku županiju, a 15 denara za Varaždinsku županiju⁴⁴ u travnju 10 denara za sve tri županije⁴⁵ a u listopadu iste godine 40 denara od dima za čitavu Slavoniju s tim da se daća plati 1. I 1572. god. U sva tri navrata zaduženi su i prekokupski krajevi po staroj limitaciji a u listopadu po limitaciji Ivana Forchycha i viceprotonotara Ivana Petrhychewycha. Prema ovdje iznesenim podacima i razred dimnice za potrebe kraljevine naglo raste. Dok je 1568. i 1569. godine dimnica po sesiji iznosila 10 denara (Zagrebačka i Varaždinska županija) a 1570. 15 denara, 1571. 29 denara, dotle je 1572. iznosila 40 denara. Kmet koji je dakle za quartarium sesije još 1568. plaćao 2¹/₂ denara morao je ni pune četiri godine kasnije platiti 4 puta više, dakle 10 denara, a to je već bilo osjetnije povećanje. Zbog toga i nastaju poteškoće kod ubiranja dimnice, pa Sabor na svom zasjedanju od 30. XII 1573. konstatira da neki plemići nisu još isplatili dimnicu razrezanu na saboru od 1571. i određuje da se novac u roku od 15 dana preda exactoru Petru Heressynozu⁴⁶ a nakon isteka tog roka odobrava podbanu Ladislavu Bukovačkom u Zagrebačkoj i Križevačkoj, a podžupanu Benediktu Petheu u Varaždinskoj županiji da pljenidbom nemarnika, bili oni magnati ili plemići utjera dužne zaostatke i dimnice i dike.

⁴¹ Klaić, Povjest, 53.

^{41a} Na Saboru održanom 20. VII 1569. u Zagrebu plemići su se obvezali da će osim 10 denara dimnice platiti od dima i 10 denara za utvrđivanje Hrastovice. Da li su oni i taj teret prebacili na seljake, to se nažalost iz raspoloživih izvora ne može utvrditi (HSS III, 256).

⁴² HSS III, 275.

⁴³ N. dj., 275, 288.

⁴⁴ N. dj., 309, 310. Daću treba platiti 2. II 1571. Varaždinska i križevačka plaćaju 4 denara »pro administratione breuium iudiciorum« (na i. mj.).

⁴⁵ HSS III, 322.

⁴⁶ N. dj., 391. Za one koji nisu na ponovljeni zaključak platili određenu dimnicu Sabor na zasjedanju od 16. V 1574. još jednom produžuje rok plaćanja za mjesec dana, s time da onima koji i nakon toga roka ne plate »talibus iustitia regni ne suffragetur neque iudicia pro illis contra quosuis, sed singulis contra illos celebrari poterint vigore...« (HSS III, 422).

* * *

Najteži teret za seljake, daleko teži od dike, dimnice i komorske daće bila je javna tlaka od koje nisu bili oslobođeni ni prekokupski krajevi. Radom hrvatskih kmetova popravljane su od Turaka porušene utvrde, podizane nove i ogradama zatvarani prijelazi preko rijeka.

26. rujna 1567. Sabor određuje da sve tri županije pošalju radnike na utvrđivanje Koprivnice, Ivanića i Hrastovice⁴⁷ s time da svaka porta ili fumus daje 6 radnika, 4 hrastova debla duljine 12 lakata i dvije porte po 1 kola dobro natovarena šibljem. Samo Tahyjevo donjostubičko vlastelinstvo koje je po popisu iz 1567. godine imalo 102 dima moralo je prema navedenom saborskom zaključku dati 618 radnika, 408 trupaca i 61 kola šiblja.⁴⁸ Već na svom zasjedanju od 24. II 1568. god. Sabor zaključuje da se na utvrđivanje Koprivnice, Ivanića i Hrastovice natjeraju svi oni koji tu obavezu nisu ispunili, i to »per omnia opportuna remedia et solita birsagia«. Za one pak iz Varaždinske županije⁴⁹ koji su morali dovesti hrastove trupce od 12 lakata a nisu to uradili, određeno je da u roku od 15 dana dovedu trupce od 14 lakata dužine.⁵⁰

Za prekokupske krajeve zaključeno je da pošalju 766 radnika i 106 kola na 6 dana, i to za utvrđivanje Czethyna, Preseke i Tršća (Thersacz).⁵¹

Iako je 2. lipnja 1572. god. Sabor odredio da kotarevi Matije Raskaya i Tome Mykwlycha dadu od dima 3 radnika sa sjekirama i motikama i 2 trupca od 14 lakata a od 5 dimova dvojica kola šiblja za ponovnu izgradnju popaljenog

⁴⁷ HSS III, 169.

⁴⁸ Na primjeru donjostubičkog vlastelinstva vidi se kako je javna tlaka bila teška obaveza za seljake. Prema odluci Sabora iz 1567. spomenuto vlastelinstvo moralo je dati 618 radnika ili radnih dana za javne radove. No na čitavom vlastelinstvu bilo je tek oko 240 kmetova pa su vlastelinski činovnici morali odrediti one seljake koji će odraditi tu obavezu. Pod pretpostavkom da bi samo 100 seljaka krenulo na javne radove bila bi to obaveza od 3 radna dana za svakog od njih. Osim toga kmetovi su morali u šumama nedaleko od mjesta gdje su obavljali te radove nasjeći određeni broj trupaca i 61 kola natovariti šibljem. K tomu, put u odlasku i povratku trajao je nekoliko dana. Kroz čitavo vrijeme puta i boravka na radovima seljaci su se morali hraniti svojom hranom a bili su i izloženi iznenadnim napadima Turaka. Zbog toga su mnoga vlastelinstva tu obavezu ispunjavala pod prisilom.

I javne radove odobrene 1567. trebalo je silom utjerivati. God. 1570. Sabor određuje da zakašnjeli radnici za Hrastovicu rade neprekidno 8 dana a da se oni određeni za Ivanić koji nisu ispunili svoju obavezu natjeraju »cum extorsione birsagiorum« (HSS III, 278). Još 1571. ima nekih koji tu obavezu nisu ispunili (HSS III, 310, 319). Međutim do 1572. obavili su javne radove određene 1567. osim pobunjenih seljaka sa susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva koje su plemićki suci trebali opomenuti da odu na obavezne radove u Ivanić (HSS III, 352, 353). Zbog bune na tim posjedima prilikom koje su potjerani Tahy i njegova obitelj nije bilo vlastelinske jurisdikcije koja bi organizirala te javne radove (vidi Adamček, Seljačka buna, 93—98) pa je vjerojatno da u takvim prilikama pobunjeni kmetovi nisu tu obavezu ni ispunili.

⁴⁹ Kotarevi K. Pallfyja i J. Madaraza .

⁵⁰ HSS III, 197. Pozivom na odredbu Požunskog sabora iz 1563. Sabor je dozvolio sječu u najbližim šumama bilo kojeg plemića ili magnata (HSS III, 198).

⁵¹ Prema limitaciji od 25. IX 1567. (HSS III, 161—162). Vidi tablicu IV.

Ivanića,⁵² on je na svom zasjedanju od 7. XII 1572. zaključio da kmetovi iziđu na javne radove i 1573, i to prema novoj konumeraciji. Taj novi saborski zaključak značio je, dakle, daljnje opterećenje seljaka, jer se od dima tražilo 12 radnika, 6 hrastovih trupaca, i 4 kola šiblja. Tom su prilikom sudčije raspoređene na utvrđivanje Ivanića, Koprivnice i Hrastovice,⁵³ a za isti posao određeni su i prekokupski posjedi prema limitaciji iz 1567. godine.⁵⁴ Prema toj saborskoj odluci⁵⁵ trebalo je s posjeda koji su se nalazili u Zagrebačkoj, Križevačkoj i Varaždinskoj županiji uputiti na javne radove 44.358 radnika, odnosno radnih dana, dati 22.179 trupaca i 14.786 kola šiblja.⁵⁶ U prosincu 1573. god.

⁵² Određeno je da se Zagrebačkom kaptolu odračuna broj kola i trupaca koje su oni uputili odmah po spaljivanju te utvrde (HSS III, 345—346).

⁵³ Na utvrđivanje Ivanića »iuxta futuram novam dicam« određeni su kotarevi Kristofora Bedekowycha i Pavla Puhakocija iz Varaždinske županije osim posjeda Čakovca gospode Erdedy koji je bio određen za utvrđivanje Vrbovca kao i posjeda Matije i Simona Keglewycha koji su bili određeni za utvrđivanje Bužina. Nadalje, na istu utvrdu šalju radnike i kotarevi Matije Raskaya i Tome Mykulicha iz Zagrebačke županije osim posjeda Donje Stubice, Susjeda i Božjakovine koji utvrđuju Božjakovinu (HSS III, 362). Kotarevi Blaža Pogledycha i Bartolomeja Iwrychycha određuju se za utvrđivanje Hrastovice. Njima se pridružuju i svi prekokupski posjedi prema limitaciji iz 1567. osim posjeda opatije Topuska i Hrastovice zagrebačkog biskupa koje su bile određene »ad intersecandas indagines« kod rijeke Gline (HSS III, 362). Za utvrđivanje Koprivnice određeni su kotarevi Adama Herkffyja i Juraja Madaraza iz Varaždinske županije i kotar Andrije Wlyaka iz Križevačke županije s time da seljaci iz spomenutih kotareva krenu na javne radove kada to zatraže podžupan i plemićki suci koji su bili zajedno s Vitom Hallekom određeni za nadzornike tih radova u Varaždinskoj županiji.

Kmetovi tih kotara Ivana Pathakyja, osim posjeda Rokonok i dobra biskupa i bana koja utvrđuju Gradec, bili su raspoređeni na utvrde oko Križevaca i podređeni podžupanu i križevačkom kapetanu (HSS III, 361).

Ova nova teška obaveza koju je Sabor natovarilo na leđa hrvatskih seljaka vjerojatno je još više ogorčila nezadovoljne kmetove. Još na svom zasjedanju od 16. V 1574. Sabor je vodio računa o zaostacima tlake iz 1572. i odredio da će seljaci morati navedenu tlaku odraditi na izgradnji Brezta. Zaostaci javnih radova sa stubičko-susjedskih posjeda gospodina Tahyja određeni su na utvrđivanje Božjakovine (HSS III, 409). Tom prilikom određeni su i novi radovi a donesene su i odredbe o zaostacima javnih radova iz 1572. u Varaždinskoj i Križevačkoj županiji (HSS III, 410).

⁵⁴ HSS III, 362.

⁵⁵ Na istom mj.

⁵⁶ U taj obračun nije uračunato 235 dimova iz kotara Ivana Patakyja.

⁵⁷ Prema odluci Sabora od 30. XII 1573. kotarevi Jurja Madaracza i Jurja Semowcza iz varaždinske županije i Andrije Wlyaka iz križevačke županije s građanima i kmetovima istoimene tvrđave morali su 17. I 1574. od svakog dima prema novoj diki poslati radnika sa sjekirama, krampovima, oružjem i hranom koji će 6 dana raditi pod vodstvom plemićkih sudaca i podžupana u šumama na pripremanju ograda i zatvaranju riječnih prelaza prema uputstvima Vita Halleka. Od te dužnosti ni su bili izuzeti ni plemići jednoselci koji su od kurije morali poslati na radove 8 radnika.

Kotarevi Kristofora Bedekowycha i Ivana Zabokyja u Varaždinskoj i Ivana Pathakyja u Križevačkoj županiji morali su pod vodstvom plemićkih sudaca isti broj radnika uputiti u Križevce koji će prema uputstvima križevačkih kapetana i gospodina I. Chwrtora spremati ograde i zatvarati prijelaze preko rijeka. Kotarevi I. Blagonyje i T. Mykwlycha određeni su da navedenog datuma zajedno s plemićkim sucima dođu pod Ivanić gdje će sjeći ograde i zatvarati prijelaze preko rijeka.

Kmetovi iz kotara B. Pogledycha sastaju se kod trgovišta Sisak. Kao i ostali i oni daju od dima 6 radnih dana i kroz to vrijeme radnici sijeku ograde i zatva-

Sabor je odredio nove javne radove za 1574.⁵⁷ i novom limitacijom osjetno povećao radne obaveze prekokupskih krajeva.⁵⁸

Da zaključim: iz ovih sumarnih podataka vidimo da je među javnim teretima javna tlaka predstavljala najteži teret za hrvatske seljake. Zbog toga nam u 1573. god. mnogo uvjerljivije zvuči žalba Sabora izrečena još u 1571. godini »... cum miseri coloni ipsorum maximis laboribus in erectione et munitione arcium et fortalitorum finitimorum in annos onerati sint in tantum, ut miseri coloni fidelium regnicolarum sibi ipsis vel dominis illorum terrestribus aliquam agriculturam vix exercere possunt...«. ⁵⁹

Z u s a m m e n f a s s u n g

ÖFFENTLICHE LASTEN DER KROATISCHEN BAUERN ZUR ZEIT DES BAUERNAUFSTANDES

In seinem Beitrag erörtert der Verfasser die öffentlichen Abgaben der kroatischen Bauern in der Zeitspanne von 1565 bis 1573, d. h. von der Niederlage des Banalheeres unter Susjed — in welcher die Untertanen der Herrschaft Susjedgrad und Stubica bekannterweise eine entscheidende Rolle spielten — bis zur Vernichtung der aufständischen militärischen Einheiten im J. 1573. In dieser Zeitspanne trieb man von den Bauern alle öffentliche Abgaben und Lasten (Dica, Kameralabgabe, Rauchsteuer, öffentliche Dienste) aufgrund des "regestum dicae", d. h. der Liste aller Besitzer (Grundherren) mit eingetragener Zahl ihrer Herde in der Zagreber, Križevcer und Varaždiner Gespannschaft, d. h. im damaligen Slavonien, ein.

Auch zu dieser Zeit war die Steuereinheit in Ungarn eine "porta", und in Slavonien ein "fumus" (Rauch, oder: Herd). Der kroatische Landtag bewilligte die Erhebung der Hälfte jener Steuerquote, welche im ungarischen Landtag, aufgrund der "porta" als Steuereinheit, zugelassen worden ist. Es wurde aber notwendig, um ein einheitliches Steuersystem in Ungarn und in Slavonien während aller Phasen (Ausschreibung, Erhebung, Prüfung der Rechnungen) zu verwirklichen, die slavonische Steuereinheit mit jener ungarischen vollkommen auszugleichen. Von urkundlichen Angaben ausgehend, konnte der Verfasser beweisen, dass in der zweiten Hälfte des XVI Jh. ein slavonischer "fumus", als Steuereinheit, der ungarischen "porta" genau entspricht; der "fumus" und die "porta" stellen eine ganze Hufe dar.

Aus dem Vergleich des Urbars der Herrschaft Donja Stubica aus dem J. 1567 mit den gleichzeitigen "regesta dicae" zieht der Verfasser den Schluss, dass die meisten Bauer auf dieser Herrschaft nur ein Viertel oder ein Sechstel

raju rječne prolaze od Kupe krema Hrastovici i od Gline do Topuskog. Isto vrijedi i za jednoselce. Plemići i jednoselci koji imaju posjede preko Kupe upućuju se na radove prema novoj limitaciji (Tablica IV).

⁵⁸ Tablica IV.

⁵⁹ HSS III, 332.

der Hufe genossen, und dass wahrscheinlich auch jene Untertanen in den Steuerkonskriptionen verzeichnet worden sind, die kleine Rodungen besaßen. Weiter stellte der Verfasser fest, dass die Dica (Königssteuer) zusammen mit dem "lucrum Camerae" von 1566 bis 1573 von 100 bis 125 Denar je Herd (Hufe) betrug. Eine bedeutende Erhöhung dieser Steuer ist aber erst seit 1598 bemerkbar, d. h. nach der Reform des Steuersystems, als ein Bauernhaus anstatt des "fumus" als Steuereinheit eingeführt worden ist. Diese neue, wesentlich mehr Unrecht mitbringende Besteuerungsmethode traf besonders die ärmsten Untertanen, die früher, aufgrund ihrer kleinen Parzellen, verhältnismässig wenig Geld dem "exactor dicae" entrichteten. Dasselbe gilt für die Häusler ("inquilini"), die früher mehrmals von der Steuerentrichtung befreit worden sind; von 1598 an mussten sie, als Hausbesitzer, die schwere Last der erhöhten Königssteuer ertragen. Aufgrund der Steuerkonskription von 1570 beschrieb der Verfasser den Stand der Steuereinheiten in der Varaždiner, Križevcer und Zagreber Gespanschaft. Im ganzen damaligen Slavonien, das aus den genannten Gespanschaften bestand, gab es in diesem Jahr 3654 "fumi" (Herde) und 395 Grundherren. Doch bildeten die Grundherren mit dem Besitz von nur einem "fumus" — solche gab es 106 — nur 2,9% des gesamten Landesbesitzes, während die 6 grössten Grundherren in Slavonien 1911 $\frac{1}{2}$ "fumi" oder 52,3% des Landesbesitzes besaßen.

Bei weitem ausführlicher und kompletter ist die "conscriptio fumorum" aus 1573, die leider nur für die Zagreber und die Križevcer Gespanschaft erhalten ist. Sie enthält nicht nur öde, sondern auch verbrannte und beraubte Herde. So gab es z. B. im Bezirk von Matija Raškaj in Zagreber Gespanschaft 327 $\frac{1}{2}$ verbrannte, öde, beraubte und arme "fumi" im Gegensatz zu den 741 $\frac{1}{2}$ besteuerten Herden. Im Bezirk von Blaž Pogledić, in derselben Gespanschaft, gab es 632 verbrannte, beraubte und öde Herde während die Zahl der besteuerten 1584 betrug. Da die erwähnten Konskriptionen auch die Herrschaften in Susjed, Stubica, Samobor und Okić enthielten — d. h. die Brennpunkte des grossen Bauernaufstandes — können wir aus diesem Bild genau erfahren, was für Folgen der Bauernaufstand hatte, da die Zahlen der verbrannten und öden Herde mit eindeutiger Sprache die Aktionen der Adelige und ihres Heeres gegen die Bauern in Zagreber Gespanschaft illustrieren. Während die "dica" hauptsächlich zur Deckung verschiedener Verteidigungsausgaben diente und von der Ungarischen Hofkammer, im Einklang mit dem Verlangen des Königs, konskribiert, eingetrieben und verwendet wurde, ist zur Bestreitung der Ausgaben in Kroatien eine neue Steuer, Rauchgeld (pecuniae fumales), eingeführt worden. Der Landtag bewilligte den Betrag des Rauchgeldes; bei der Erhebung des Geldes richtete man sich in Slavonien nach den für die Dica gültigen Vorschriften, während für Kroatien jenseits der Kupa besondere Steuerlimitationen ausgegeben wurden. Mit dem Rauchgeld finanzierte man die Abreise der kroatischen Gesandten zum gemeinsamen Landtag in Bratislava (Pozsony), bezahlte die "assessores" verschiedener Gerichte, befestigte die Grenzorte usw.

Nach der Feststellung, wieviel Rauchgeld in einzelem Jahr ein Untertan bezahlen musste, konstatiert der Verfasser, dass auch diese Steuer fortwährend erhöht wurde. Z. B. musste ein Untertan, der im J. 1565 für eine Viertelhufe 2 $\frac{1}{2}$ Denar bezahlte, schon im 1569 10 Denar, d. h. viermal soviel, entrichten.

Doch stellten die öffentlichen Fronen die schwerste Last für die Bauern dar; in dieser Hinsicht übertreffen sie jede Abgabe im Geld. Von den öffentlichen Fronen waren die Bauern in den Gegenden jenseits der Kupa nicht befreit. Die kroatischen Untertanen mussten die von den Türken zerstörten Festungen neu aufbauen, an der Errichtung neuer Festungen teilnehmen und die Furten verzäunen. Der Verfasser führt die statistischen Angaben über diese Pflichten der Bauern an und betont, dass der kroatische Landtag die Zwangsvollstreckung gegen die Säumigen grundsätzlich bewilligte und 1572 und 1573 solche Beschlüsse fasste, durch welche dieser den Bauern ohnehin schwerste Dienst in seinem Umfang noch spürbar zunahm.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

5

U povodu 400. godišnjice hrvatsko-slovenske
seljačke bune

Z A G R E B

1 9 7 3

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Ivan KAMPUŠ, Hrvoje MATKOVIĆ,
Gordana VLAJČIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

IVAN KAMPUŠ

Radovi V

Izdavač

Sveučilište u Zagrebu
Institut za hrvatsku povijest

Za izdavača

Prof. dr Ljubo Boban

Prijevod

Benjamin Tolić, Miljen Šamšalović (njemački), dr Vlasta Vince (slovenski)
dr Geno Senečić (slovački)

Lektori

Stjepan Damjanović, Jasna Penzar

Korektor

Branko Erdeljac

Za sadržaj priloga odgovara autor